

Radosław Pastusiak

Uniwersytet Łódzki

**PROCEDURA DOCHODZENIA WIERZYTELNOŚCI
A UPADŁOŚĆ PRZEDSIĘBIORSTWA WE FRANCJI****1. Wstęp**

W Polsce działalność gospodarczą prowadzi ok. 3,3 mln podmiotów gospodarczych [COFACE... 2007, s. 2]. W roku 2006 zanotowano 576 upadłości przedsiębiorstw, co oznacza spadek w stosunku do poprzedniego roku o 27,4% (zob. tab. 1).

Tabela 1. Upadłości przedsiębiorstw w Polsce w latach 2005-2006

Rodzaj postępowania	2005	2006	Zmiana
Upadłość w celu likwidacji majątku	637	480	-24,6%
Upadłość w celu zawarcia układu	156	96	-38,5%
Ogółem	793	576	-27,4%

Źródło: [COFACE... 2007].

Tendencja spadkowa liczby upadłości w Polsce jest zauważalna już od czterech lat. Nie należałoby jej jednak tłumaczyć tylko wzrostem gospodarczym. Można się zastanawiać, dlaczego w Polsce notujemy tak mało upadłości w stosunku do liczby podmiotów gospodarczych. Według mnie liczba rzeczywistych bankrutów znacznie przekracza liczbę ogłoszonych upadłości. Około pięć razy więcej wniosków jest zwracana z powodu braków formalnych lub z powodu braku majątku przedsiębiorstwa. Można powiedzieć, że w Polsce bez majątku nie można zbankrutować.

Tabela 2. Liczba upadłości w latach 2002-2005 w wybranych krajach europejskich

Wyszczególnienie	2005	2004	2003	2002	Zmiana
Niemcy	37 900	37 270	39 470	38 620	-3,5%
Włochy	11 000	10 700	10 463	10 683	2,8%
Wielka Brytania	10 344	12 813	14 815	17 094	-19,3%
Holandia	6 274	6 648	6 386	6 489	-5,6%
Francja	42 874	40 776	38 296	37 967	5,1%

Źródło: [Creditreform... 2005].

Oczywiście upadłości przedsiębiorstw w Europie Wschodniej i Środkowej nie można porównywać z danymi odnośnie upadłości przedsiębiorstw z Europy Zachodniej (tab. 2), pomimo funkcjonowania prawa upadłościowego brakuje bowiem tutaj efektywnych mechanizmów ekonomicznych wprowadzających to prawo w życie. Ważne jest również doświadczenie w prowadzeniu postępowania upadłościowego ze strony sądów.

Niniejsza publikacja ma na celu pokazanie procedury zabezpieczenia majątku oraz dochodzenia roszczeń w gospodarce francuskiej, czyli tam, gdzie notuje się najwięcej upadłości w Europie. Różnica pomiędzy liczbą upadłości we Francji i w Polsce jest nieproporcjonalna, nawet biorąc pod uwagę wielkość gospodarki i liczbę przedsiębiorstw. Aby zrozumieć mechanizm związany z upadłościami przedsiębiorstw funkcjonujący we Francji, należy poznać narzędzia służące do zarządzania zobowiązaniami i należnościami.

2. Zarządzanie zobowiązaniami handlowymi we Francji

Obowiązujące zasady współpracy w zakresie płatności zobowiązań we Francji są inne niż w Polsce, z wyjątkiem reguły, że faktury należy płacić w terminie. Różnica polega przede wszystkim na możliwościach, jakie są do dyspozycji przedsiębiorcy we Francji w zakresie pozyskania informacji o partnerze handlowym, a także na dużej swobodzie w zakresie stosunków umownych łączących dwie strony kontraktu. Informacje na temat istnienia, kondycji finansowej i prawnej potencjalnego kontrahenta stanowią podstawowy element strategii przedsiębiorstwa w ramach współpracy handlowej. Analiza sytuacji partnera powinna koncentrować się w szczególności na informacjach dotyczących jego identyfikacji, wypłacalności, wywiązywania się z dotychczasowych zobowiązań płatniczych (w tym zastawów na nieruchomościach i ruchomościach), a także jego perspektyw rozwoju. Dokładne sprawdzenie firmy wymaga przejrzenia zapisów w różnych rejestrach bądź zlecenia takich czynności wyspecjalizowanym firmom. Francuskie źródła informacji można podzielić na [Francja... 2005]:

- rejestry oraz spisy o charakterze publicznym,
- kartoteki zawierające dane o zobowiązaniach płatniczych,
- usługi proponowane przez wywiadownie, tj. spółki zajmujące się odpłatnym udzielaniem informacji handlowych i ekonomicznych na temat konkretnych firm i osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą.

2.1. Rejestry i repertoria o charakterze publicznym

Rejestry i repertoria zawierają informacje o charakterze prawnym, ekonomicznym i finansowym, których ujawnienie przewidziane jest przez przepisy prawne. Ze względu na istnienie obowiązku lub możliwości zamieszczenia określonych danych wyróżnia się wpisy obowiązkowe, wywołujące określone skutki prawne

lub administracyjne, oraz wpisy fakultatywne. Zapisy rejestrów i repertoriów są dostępne dla każdego zainteresowanego.

Rejestry handlowe i spółek RCS prowadzone są przez sądy gospodarcze lub, gdy na danym obszarze nie ma sądu gospodarczego, sądy cywilne. Przedsiębiorstwa francuskie mają obowiązek prawny zgłaszania do RCS najważniejszych informacji dotyczących ich działalności. Jeśli przedsiębiorstwo nie jest zarejestrowane w RCS (np. rzemieślnicy), jego identyfikacja możliwa jest na podstawie numeru SIREN lub SIRET, który musi mieć każde przedsiębiorstwo założone we Francji.

Obowiązek zarejestrowania się w RCS mają: handlowcy, spółki handlowe, spółki cywilne, spółki osób wykonujących wolne zawody, przedstawicielstwa i agencje handlowe skarbu państwa. RCS zawiera wpisy dotyczące rejestracji osoby fizycznej lub prawnej, jego modyfikacji oraz wykreślenia z rejestru. Osoby prawne mają obowiązek złożenia statutu oraz aktów powołujących ich władze, a także zgłoszenia wszelkich modyfikacji tych dokumentów. Spółki handlowe muszą ponadto składać bilanse roczne oraz sprawozdania finansowe. Dodatkowo istnieją jeszcze mniej istotne rejestry wspomagające pozyskiwanie informacji. Do takich rejestrów należą rejestry zawodów.

Każde przedsiębiorstwo i instytucja we Francji podlega wpisowi do krajowego rejestru przedsiębiorstw i oddziałów położonych we Francji – SIRENE. Informacje zawarte w SIRENE są istotne w procesie dochodzenia wierzytelności, gdyż pomagają zidentyfikować adres oraz ustalić sytuację finansową kontrahenta, zwłaszcza jeśli jest nim przedsiębiorca indywidualny lub mała spółka.

2.2. Publiczne rejestry wpisów zabezpieczających

Każdy zainteresowany ma możliwość skonsultowania znajdujących się we właściwym dla sprawdzanego przedsiębiorstwa sądzie gospodarczym rejestrów zastawów (zastaw na rzeczach, zastaw na prawach do używania oprogramowania, zastaw na przedsiębiorstwie handlowym itp.), rejestrów umów zaopatrzonych w zastrzeżenie własności rzeczy sprzedanej, umów leasingowych. Zapis w jednym z tych rejestrów może być sygnałem o pogarszającej się sytuacji finansowej kontrahenta, w tym ciążącym na nim zadłużeniu. Dostęp do informacji z rejestrów wpisów zabezpieczających możliwy jest bezpośrednio w sądach gospodarczych lub za pośrednictwem wywiadowni gospodarczych. W Dzienniku Urzędowym Ogłoszeń Cywilnych i Handlowych BODACC publikowane są informacje o przedsiębiorstwach mające charakter obowiązkowy, a dotyczące ich utworzenia, modyfikacji, przekształceń oraz zaprzestania działalności. Zawiera on także informacje na temat sprzedaży przedsiębiorstwa, otwarcia postępowania upadłościowego oraz postanowień wydawanych w trakcie trwania postępowania układowego lub upadłościowego.

Do publicznych rejestrów zaliczamy również kartoteki zawierające dane o zobowiązaniach płatniczych oraz kartoteki zobowiązań płatniczych prowadzone przez przedsiębiorstwa kredytowe i spółki ubezpieczeniowe. Przedsiębiorstwa działające w sektorze bankowym udzielające kredytów i pożyczek oraz zajmujące się ubezpiecze-

niami opracowują wewnętrzne kartoteki dotyczące zobowiązań płatniczych swoich klientów, którym udzielają kredytu, lub które ubezpieczają np. przed ryzykiem wynikającym z działalności gospodarczej, w tym handlowej. Dane te są komercjalizowane i udostępniane zainteresowanym podmiotom gospodarczym.

W posiadaniu Banku Francji znajduje się kilka rodzajów kartotek dotyczących różnych form zobowiązań płatniczych oraz nieprawidłowości występujących przy ich uiszczeniu. Są to:

- **centralna kartoteka kredytowych zobowiązań płatniczych** zawierająca informacje na temat zobowiązań płatniczych osób fizycznych, którym przyznany został kredyt na cele pozazawodowe,
- **bankowa kartoteka przedsiębiorstw** zawierająca informacje na temat wypłacalności, zadłużenia i ogólnej sytuacji finansowej przedsiębiorstw,
- **centralna kartoteka czeków**, w której kartotece zgromadzone są przekazane przez banki, deklaracje zobowiązań i zastrzeżeń odnośnie do warunków korzystania z czeków; do kartoteki mają dostęp udzielający kredytu,
- **krajowa kartoteka czeków nieprawidłowych** zawierająca informacje na temat zobowiązań płatniczych, zastrzeżeń bankowych oraz czeków zagubionych i skradzionych; każdy przedsiębiorca, jak również każda osoba dysponująca czekiem ma prawo skonsultować kartotekę (po uprzednim opłaceniu abonamentu).

3. Procedura dochodzenia wierzytelności we Francji

W sytuacji, gdy kontrahent opóźnia się z zapłatą, prawo francuskie zapewnia wierzycielowi możliwości zarówno polubownego, jak i sądowego dochodzenia wierzytelności, a poprzez system środków zapobiegawczych umożliwia okresowe lub długoterminowe zabezpieczenie dóbr dłużnika pozwalające na zaspokojenia uzasadnionych roszczeń.

Zasady naliczania odsetek od świadczeń wymagalnych są podobne do tych, jakie przewiduje prawo polskie. Od 2005 r. odsetki za zwłokę są równe 2,05%. Wniesienie powództwa wywołuje ten sam skutek, co wezwanie do zapłaty. By skłonić dłużników do szybkiego regulowania zasądzonych należności, po upływie dwóch miesięcy od uzyskania prawomocności wyroku, wysokość odsetek jest zwiększana o 5 punktów procentowych.

3.1. Polubowne dochodzenie wierzytelności

Polubowne dochodzenie wierzytelności może stanowić skuteczny sposób oddziaływania na dłużnika. Zaletą polubownego dochodzenia wierzytelności, zwłaszcza gdy wierzyciel działa samodzielnie, jest niewielki koszt tej operacji.

Prawo francuskie dopuszcza możliwość dokonania zastrzeżenia umownego, według którego nadejście terminu płatności równoważne jest z automatycznym wezwaniem do zapłaty, bez dodatkowych wymagań formalnych. Bezpieczniej jest jednak dostarczyć wezwanie do zapłaty za pomocą listu poleconego.

3.2. Środki zabezpieczające

W sytuacji, gdy wierzyciel ma informacje o pogarszającym się stanie finansowym partnera, lecz jego należność nie jest jeszcze wymagalna lub oczekuje on na decyzję w ramach już toczącego się postępowania sądowego, może on przedsięwziąć na majątku dłużnika środki zabezpieczające roszczenie. Środki te w postaci zajęcia rzeczy bądź zabezpieczenia sądowego zapobiegają wyprowadzeniu dóbr z majątku dłużnika. Mają one skutek tymczasowy i prowizoryczny.

W celu przedsięwzięcia środków zabezpieczających wierzyciel musi uzyskać pozwolenie sądu wykonawczego właściwego ze względu na miejsce zamieszkania lub siedziby dłużnika. Jeśli nie toczy się jeszcze żaden proces, wierzyciel może uzyskać zabezpieczenie wierzytelności podlegającej kompetencji sądownictwa gospodarczego po wniesieniu wniosku do sądu gospodarczego właściwego dla miejsca zamieszkania lub siedziby dłużnika. Składając wniosek, wierzyciel musi udowodnić istnienie wierzytelności i jej wysokość oraz wykazać, iż zaspokojenie należności, chociażby jeszcze niewymagalnej, jest zagrożone. W przypadku wydania pozwolenia na zastosowanie środków zabezpieczających wierzyciel zobowiązany jest w terminie jednego miesiąca uzyskać w sądzie klauzulę wykonalności postanowienia, gdyż w przeciwnym wypadku traci ono moc prawną.

Zabezpieczenie sądowe jest środkiem, który może zostać ustanowiony w postaci hipoteki na nieruchomości, zastawu na przedsiębiorstwie, zastawu na udziałach oraz akcjach na okres trzech lat z możliwością jego przedłużenia. Zabezpieczenie to jest niezwykle korzystne dla wierzyciela, gdyż w przypadku istnienia wymagalnej należności tymczasowy środek zabezpieczający przekształca się w zabezpieczenie definitywne. W razie dalszej zwłoki dłużnika w zapłacie wierzyciel ma prawo wszcząć postępowanie o zapłatę i zostać zaspokojony w pierwszej kolejności przed innymi wierzycielami. Zabezpieczenie sądowe wywołuje skutki prawne wobec osób trzecich dopiero od chwili podania go do publicznej wiadomości.

Zajęcie rzeczy chroni interes wierzyciela przed wyprowadzeniem dóbr z majątku dłużnika. Gdy pozwolenie na zajęcie rzeczy zaopatrzone zostanie w tytuł egzekucyjny, działa ono na korzyść wszystkich wierzycieli. Zajęcie rzeczy może zostać ustanowione na wszystkich dobrach ruchomych i nieruchomych dłużnika, wierzytelnościach, udziałach oraz akcjach.

3.3. Sądowo-cywilne dochodzenie wierzytelności

W przypadku problemów z klientem uchylającym się od zapłacenia przewidzianej kwoty pieniędzy za wykonaną usługę bądź za sprzedany produkt lub w przypadku odmowy wykonania usługi, która została uzgodniona na mocy kontraktu, pomimo wcześniejszych prób polubownego dochodzenia należności, a zwłaszcza mimo wezwania do zapłaty oraz zastosowania środków zabezpieczających, osoba poszkodowana może przy niewielkim nakładzie kosztów i czasu wystąpić na

drogę cywilnego postępowania sądowego. Wierzyciel, dla którego orzeczenie sądu jest pomyślne (decyzja musi zostać zaopatrzona w tytuł wykonawczy), ma prawo domagać się wszczęcia postępowania egzekucyjnego na dobrach dłużnika. W zależności od sytuacji wierzyciel ma do dyspozycji kilka sposobów dochodzenia należności, m.in. [Francja... 2005]:

- nakaz uiszczenia zapłaty,
- nakaz wykonania świadczenia,
- postanowienie tymczasowe o zabezpieczeniu kosztów postępowania,
- pozew o zapłatę,
- postępowanie w celu ustanowienia zastawu sądowego, dochodzenie rewindykacji lub restytucji, jeśli wierzyciel legitymuje się prawem własności lub zabezpieczeniem na rzeczy będącej w posiadaniu dłużnika,
- postępowanie przeciwko osobom wypłacalnym powiązanym z dłużnikiem, np.: przeciwko dłużnikowi dłużnika.

Nakaz wykonania świadczenia

Tego typu procedura została wprowadzona w życie 1 stycznia 1989 r. Jest to procedura pozwalająca na otrzymanie świadczenia w przypadku, gdy kontrahent-wykonawca uchyla się od jego wykonania.

Nakaz uiszczenia zapłaty

W przypadku problemów z kontrahentem uchylającym się od zapłaty przewidzianej kwoty za wykonaną usługę bądź za sprzedany produkt osoba poszkodowana może przy niewielkim nakładzie kosztów i czasu oraz przed rozpoczęciem postępowania karnego wystąpić do sądu o wydanie nakazu zapłaty. Wszczęcie postępowania nakazowego jest użyteczne zwłaszcza w sytuacji, gdy dłużnik ma niewielką szansę na zanegowanie wierzytelności oraz jej wysokości. Procedura ta jest dokładnie taka sama jak w warunkach polskich.

Zabezpieczenie kosztów postępowania

Cechą charakterystyczną postępowania jest jego szybkość. Postępowanie wszczyna się przez wniesienie pozwu. Sprawę w zależności od jej charakteru cywilnego lub handlowego rozpoznaje przewodniczący sądu cywilnego lub handlowego bez obowiązku stawiennictwa stron. Zaletą postępowania jest możliwość uzyskania prowizorycznego tytułu wykonawczego z pominięciem jednak ostatecznego rozstrzygnięcia procesu. Orzeczenie nie ma zatem waloru rzeczy osądzonej.

Pozew o zapłatę

Postępowanie wszczęte na podstawie pozwu o zapłatę charakteryzuje się stawiennictwem stron przed sądem. Procedura jest dłuższa i bardziej kosztowna, gdyż wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego. Z tego też względu użyteczna jest jedynie w przypadku, gdy istnieje prawdopodobieństwo zanegowania

wierzytelności przez dłużnika. Ze względu na naturę i wysokość wierzytelności sprawę wnosi się przed sąd cywilny lub przed sąd handlowy właściwy ze względu na miejsce zamieszkania lub siedzibę dłużnika. Pozew powinien zostać sporządzony przez komornika sądowego.

Postępowanie na podstawie wniosku opartego na prawie rzeczowym

Wierzyciel ma prawo do odzyskania dóbr, co do których zachował prawo własności na podstawie umownego zastrzeżenia własności pomiędzy stronami lub zachował prawo zastawu. Postępowanie rewindykacyjne może być wszczęte nawet wówczas, gdy względem dłużnika toczy się postępowanie upadłościowe. W tym przypadku zagraniczny (np. polski) wierzyciel ma trzy miesiące na zgłoszenie roszczenia do organów prowadzących postępowanie upadłościowe. Wierzyciel ma prawo domagać się zwrotu lub zajęcia rzeczy w naturze oraz rzeczy, które nadają się do zidentyfikowania, oraz rzeczy, co do których wierzyciel udowodni prawo własności.

Postępowanie przeciwko wypłacalnym partnerom dłużnika

Wierzyciel ma prawo dochodzenia należności nie tylko od dłużnika, lecz także od innych osób. Postępowanie przeciwko osobom trzecim jest istotne zwłaszcza, gdy dłużnik jest niewypłacalny lub toczy się przeciwko niemu postępowanie upadłościowe. Istnieje też możliwość zwrócenia się do firm zajmujących się w sposób legalny, „polubowny” odzyskiwaniem zaległych płatności. Jednak w takiej sytuacji należy się liczyć z większymi kosztami niż w przypadku przeprowadzenia procedury sądowej. Ponadto w przypadku takiego „pozasądowego” postępowania istnieje ryzyko przedawnienia roszczeń, jeżeli procedura sądowa nie zostanie wszczęta w terminie. We Francji nie ma w zasadzie obowiązku pokrywania kosztów postępowania sądowego, natomiast dochodzą tradycyjne koszty pomocy prawnej, koszty związane z gromadzeniem dowodów, tłumaczeniem niezbędnych dokumentów, przyjazdami na rozprawy. Dochodzenie należnych roszczeń opiera się generalnie na dwóch typach procedur sądowych, a mianowicie na:

- procedurze „przyspieszonej” – stosowanej, gdy żądana należność jest bezsporna (nie może być zakwestionowana przez dłużnika); w takiej sytuacji wzywa się (lub nie) dłużnika na posiedzenie, na którym sędzia wydaje wyrok, często z rygorem natychmiastowej wykonalności,
- procedurze „zwykłej” – na wniosek poszkodowanego sąd wzywa dłużnika na rozprawę; w trakcie toczącej się zazwyczaj kilka miesięcy procedury sądowej na kolejnych posiedzeniach strony przedstawiają swoje argumenty i dowody procesowe, po czym na rozprawie ostatecznej zapada wyrok.

4. Podsumowanie

Porównując system dochodzenia wierzytelności francuski z polskim można zauważyć jedną istotną różnicę: w razie jakichkolwiek kłopotów z płatnością wierzy-

ciel ma wiele możliwości dochodzenia i zabezpieczenia swojej wierzytelności, dlatego procedura upadłości często jest wymuszona przez kontrahentów na słabszej ekonomicznie firmie. Może to być jednym z powodów tak wielu upadłości we Francji (w porównaniu z Polską). Taki mechanizm powoduje efekt samooczyszczenia się francuskiego systemu gospodarczego z podmiotów, które na nim nie powinny funkcjonować ze względu na słabą kondycję finansową. Daje to również wierzycielowi możliwość skutecznego dochodzenia roszczeń i zastosowania instrumentów zabezpieczających w przypadku firmy niewzbudzającej zaufania.

Bardzo konsekwentne i rygorystyczne przestrzeganie prawa w tym zakresie powoduje trudności z wejściem na rynek podmiotów z sektorów MSP, które rzadko na początku dysponują kapitałem pozwalającym im na bezproblemowe prowadzenie aktywności gospodarczej. W takich przypadkach praktycznie jakikolwiek błąd drobnego przedsiębiorcy, który korzysta z kredytów handlowych, powoduje konsekwencje w postaci przymusowej likwidacji jego przedsiębiorstwa. Jednak takie mechanizmy mogą sprzyjać budowaniu zaufania do systemu gospodarczego, praktycznie eliminuje on bowiem z rynku nieuczciwych przedsiębiorców.

Literatura

COFACE, Raport na temat upadłości firm w Polsce w roku 2006, styczeń 2007.

Creditreform, raport na temat upadłości przedsiębiorstw w Europie, USA i Japonii, Warszawa 2005.

Davydenko S.A., Franks J.R., *Do Bankruptcy Codes Matter? A Study of Defaults in France, Germany and the UK*.

Francja – informator gospodarczy, Ministerstwo Gospodarki, Paryż, grudzień 2005.

Haurcore P.-C., Levratto N., *Bankruptcy Law and Practise in XIX th Century France*.

VINDICATION OF CLAIM AND COMPANY BANKRUPTCY PROCEDURE IN FRANCE

Summary

Over forty thousand companies announce bankruptcy every year in France. Nevertheless the economy of this country is one of the strongest in the world. The procedure of claims' vindication in France differs from the Polish one. The main differences result from client verification procedure and complex possibilities of securing receivables before the official announcement of bankruptcy. In my opinion another important difference is that the companies in bad financial situation are not admitted for functioning, and the bankruptcy proceedings can be run ably. In France good reputation is perceived as a valuable asset.